Adroddiad i'r:	**Cyngor**
Dyddiad y Cyfarfod:	**10 Medi 2013**
Aelod / Swyddog Arweiniol:	**Y Cynghorydd Hugh Evans** **Arweinydd y Cyngor**
Awdur yr Adroddiad:	**Mohammed Mehmet** **Prif Weithredwr**
Teitl:	**Y Comisiwn ar Lywodraethu a Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus**

1. Beth yw testun yr adroddiad?

Mae'r adroddiad yn egluro cefndir y Comisiwn ar Lywodraethu a Darparu Gwasanaethau Cyhoeddus ('Y Comisiwn') ac yn cyflwyno ymateb drafft i gais y Comisiwn am dystiolaeth.

2. Beth yw'r rheswm dros wneud yr adroddiad hwn?

Gofynnwyd i'r cyngor ddarparu tystiolaeth i'r Comisiwn ar chwe maes allweddol: Perfformiad; Graddfa a Galluogrwydd; Cymhlethdod; Llywodraethu, Darparu ac Archwilio; Diwylliant ac Arweinyddiaeth; a Llywodraeth Cymru a Chynulliad Cenedlaethol Cymru.

Mae'r Prif Weithredwr wedi paratoi ymateb drafft o dan bob un o'r penawdau hyn. Mae'r drafft wedi'i atodi yn Atodiad 1 ac mae angen penderfynu a fydd y drafft yn cael ei gyflwyno, wedi'i ddiwygio fel y bo'n briodol gan aelodau, yn ymateb ffurfiol gan y cyngor i'r cais am dystiolaeth.

3. Beth yw'r Argymhellion?

(i) Ystyried yr ymateb drafft i gais y Comisiwn am dystiolaeth, a'i ddiwygio os yw'n briodol;
(ii) Cyflwyno'r ymateb a gynigiwyd (Atodiad 1), wedi'i ddiwygio gan gyfarfod y cyngor, i'r Comisiwn yn dystiolaeth gan Gyngor Sir Ddinbych.

4. Manylion yr Adroddiad

4.1 Sefydlwyd y Comisiwn gan Brif Weinidog Cymru yn Ebrill 2013, o dan gadeiryddiaeth Syr Paul Williams. Mae cylch gwaith eang gan y Comisiwn ac mae'r Prif Weinidog wedi gofyn iddo gyflwyno adroddiad erbyn Rhagfyr 2013.

4.2 Nod y Comisiwn yw 'edrych yn ofalus, yn onest ac yn wrthrychol ar y modd y mae gwasanaethau'n cael eu darparu yng Nghymru, a sut y gallwn wella ar hyn.' Mae'r dyfyniad canlynol o ddatganiad y Prif Weinidog yn crynhoi sail resymegol y Comisiwn:

'Mae'n boenus o amlwg bod sefydliadau gwasanaethau cyhoeddus yn wynebu heriau difrifol, tymor hir a chynyddol wrth gyflawni'r rhwymedigaethau hynny. Gwyddom fod yr adnoddau sydd ar gael i ddarparu gwasanaethau cyhoeddus yn gyfyngedig ar y gorau, ac nad oes fawr o obaith o dwf mewn termau real yn y dyfodol rhagweladwy. Gwyddom fod y galw am wasanaethau cyhoeddus yn parhau i gynyddu, oherwydd y sefyllfa ariannol fyd-eang ac oherwydd disgwyliadau cynyddol a newidiadau cymdeithasol a demograffig. Gwyddom fod prinder endemig o ran arbenigedd rheoli a phroffesiynol mewn rhannau o'r sector cyhoeddus. Gwyddom fod rhai sefydliadau yn y sector cyhoeddus yn ei chael yn anodd wynebu'r her y mae hyn i gyd yn ei chyflwyno, a gwyddom nad yw hyn yn gynaliadwy nac yn dderbyniol yn y tymor hwy.

Ni all yr un Llywodraeth gyfrifol ganiatáu i hyn barhau. Felly, mae angen inni edrych yn galed, yn onest ac yn wrthrychol ar y ffordd y mae gwasanaethau'n cael eu darparu yn awr, a sut y gallwn wella'r gwasanaethau hynny. Bydd y comisiwn ar lywodraethu a darparu gwasanaethau cyhoeddus yn gwneud hynny. Rwyf wedi cyhoeddi cylch gwaith manwl y comisiwn heddiw. Yn y cylch gwaith nodir y bydd gofyn iddo ddarparu asesiad gwrthrychol ac awdurdodol o'n trefniadau ar hyn o bryd ar gyfer darparu gwasanaethau cyhoeddus, a'u gallu i ymateb i heriau'r presennol a'r dyfodol; datblygu a chynnig y model gorau posibl o lywodraethu a darparu gwasanaethau cyhoeddus i Gymru yng ngoleuni'r asesiad hwnnw; ac ymgysylltu'n eang, gan gynnwys â'r rhai sy'n defnyddio gwasanaethau cyhoeddus ac â'r gweithlu sy'n eu darparu ac yn eu rheoli.'

4.3. Ym mis Mehefin 2013 ysgrifennodd Syr Paul Williams at sefydliadau'r sector cyhoeddus i'w hannog i gymryd rhan yng ngwaith y Comisiwn drwy ymateb i'w gais am dystiolaeth. Mae'r cais am dystiolaeth yn cynnwys chwe phrif thema, sef:

- Perfformiad
- Graddfa a Galluogrwydd
- Cymhlethdod
- Llywodraethu, Darparu ac Archwilio
- Diwylliant ac Arweinyddiaeth
- Llywodraeth Cymru a Chynulliad Cenedlaethol Cymru

Mae templed wedi'i gylchredeg sydd wedi'i seilio ar y themâu hyn. O dan bob thema mae 4-6 o gwestiynau lefel uchel sydd hefyd wedi'u rhannu'n nifer o faterion a chwestiynau manwl.

Y terfyn amser gwreiddiol ar gyfer cyflwyno ymatebion oedd diwedd Awst 2013 ond mae hyn wedi'i ymestyn i ddiwedd Medi 2013.

4.4 Mae'r Prif Weithredwr wedi sefydlu gweithgor bach o swyddogion o bob rhan o'r cyngor i baratoi ymateb y cyngor. Dros gyfnod o fis mae ymateb manwl wedi'i baratoi sy'n cynnig sylwadau am bob un o'r chwe maes. Mae'r ymateb hwn wedi'i atodi yn Atodiad 1.

4.5 Cylchredwyd drafft cynnar o'r ddogfen hon i arweinwyr y grwpiau i gael sylwadau ganddynt. Cafodd ei gyflwyno hefyd i Dîm Uwch Arweinwyr y swyddogion i'w herio ac i gael sylwadau pellach.

4.6 Yn ogystal â'r ymateb drafft, mae'r Prif Weithredwr wedi cyflwyno'r papur 'Arweinyddiaeth yng Nghyngor Sir Ddinbych' sy'n cyfleu ei farn ei hun am y ffordd y mae arweinyddiaeth a pherfformiad wedi gwella yng Nghyngor Sir Ddinbych ac mae'n ei gynnig yn dystiolaeth i'r Comisiwn. Mae'r papur hwn wedi'i atodi er gwybodaeth yn Atodiad 2.

4.7 Gofynnir i aelodau wneud sylwadau, diwygio a chytuno i gyflwyno'r ddogfen sydd wedi'i hatodi yn Atodiad 1 yn ymateb ffurfiol gan Gyngor Sir Ddinbych i'r cais am dystiolaeth.

4.8 Gyda golwg ar lywodraeth leol, mae'r Comisiwn yn ystyried a ddylid newid y trefniadau sefydliadol presennol. Yn benodol, mae'n ymddangos bod y Comisiwn wedi dod i'r casgliad bod y nifer presennol o 22 o gynghorau unedol yn anghynaliadwy. Mae'n ymddangos bod y casgliad hwn yn deillio o ddatganiad y Prif Weinidog uchod bod rhaid gwella cost a pherfformiad llywodraeth leol ac na ellir cael y gwelliannau o'r fath o barhau â'r sefyllfa bresennol.

4.9 Mae'n bosibl y bydd aelodau am ystyried a ddylid ymateb i'r cwestiwn hwn a chynnig barn ystyriol gan Gyngor Sir Ddinbych i'w chynnwys yn y fersiwn terfynol o ymateb y cyngor. O dan yr adran ar 'Graddfa a Galluogrwydd' yn yr ymateb sydd wedi'i gynnig (Atodiad 1) derbynnir y *dylai* nifer llai o gynghorau mwy roi gwell gwerth am arian. Serch hynny, nid yw'r ddogfen yn rhoi ateb uniongyrchol i'r cwestiwn: pa nifer o gynghorau unedol y dylid ei gael? Nid oes ffordd wrthrychol o gael ateb cywir: mater o farn wleidyddol yw hyn. Mae'n ymddangos mai'r opsiynau mwyaf credadwy yw:

Opsiwn 1: mae 22 yn nifer priodol, nid ydym o blaid newid y nifer hwn

Opsiwn 2: dylid cael dau gyngor yn lle'r chwech yng Ngogledd Cymru

Opsiwn 3: rydym yn credu y byddai'n well cael llai o gynghorau ond nid oes gennym nifer i'w gynnig

Opsiwn 4: rydym yn credu y gellir gostwng nifer y cynghorau yng Ngogledd Cymru i dri ac y gellir cyfuno nifer o gynghorau llai yn Ne Cymru hefyd

Opsiwn 5: nid ydym wedi ffurfio barn.

5. Sut y bydd y penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Ni fydd y penderfyniadau a geisir yn yr adroddiad hwn yn effeithio ar flaenoriaethau corfforaethol y cyngor.

6. Beth fydd ei gost a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Nid oes goblygiadau o ran cost yn yr adroddiad hwn.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb ar gyfer y penderfyniad?

Nid oes goblygiadau o ran cydraddoldeb yn yr adroddiad hwn.

8. Pa ymgynghori a gafwyd â'r Pwyllgor Archwilio ac eraill?

Mae'r ymateb drafft wedi'i baratoi gan y Prif Weithredwr, gyda chymorth grŵp o swyddogion o bob rhan o'r cyngor. Roedd y grŵp yn cynnwys:

Ivan Butler, Pennaeth Archwilio Mewnol
Jenny Elliot, Rheolwr Ansawdd a Pherfformiad
Bethan Jones-Edwards, Swyddog Cydweithrediad Rhanbarthol
Paul Mcgrady, Pennaeth Cyllid ac Asedau
Vicky Poole, Rheolwr y Canolbwynt Comisiynu
Steve Price, Rheolwr Gwasanaethau Democrataidd
Alan Smith, Pennaeth Cynllunio Busnes a Pherfformiad
Tony Ward, Rheolwr y Tîm Gwella Corfforaethol
Eleri Williams, Rheolwr Busnes a Pherfformiad

Gofynnwyd i reolwyr sicrhau bod aelodau'r grŵp hwn yn gallu cael cyngor a chymorth gan bob swyddog yn y cyngor.

Cyflwynwyd fersiwn cynharach o'r ymateb drafft i Dîm Uwch Arweinwyr y swyddogion mewn cyfarfod rheoli arbennig. Hefyd rhoddodd y Prif Weithredwr gyflwyniad ar y materion sydd wedi'u trafod yn yr ymateb mewn cynhadledd i reolwyr canol.

Anfonwyd yr un fersiwn cynharach hefyd at arweinwyr y grwpiau gwleidyddol i gael sylwadau.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Er nad oes goblygiadau ariannol yn yr adroddiad ei hun, byddai'r canlyniad i waith y comisiwn yn gallu cael effaith sylweddol ar ddyfodol y Cyngor.

10. Pa risgiau sy'n gysylltiedig a beth y gellir ei wneud i'w lleihau?

Mae'r risgiau sy'n gysylltiedig â chyflwyno ymateb i'r cais am dystiolaeth yn ymwneud ag enw da yn bennaf. Byddai ymateb da i'r gwaith hollbwysig hwn yn gallu dylanwadu ar ffurf gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru yn y dyfodol.

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Nid oes gofyniad cyfreithiol i'r cyngor ymateb i'r cais am dystiolaeth gan y Comisiwn. Fodd bynnag, o ystyried y goblygiadau posibl o ganlyniad i'r gwaith hwn, i Gyngor Sir Ddinbych ac i'r sector cyhoeddus ehangach, mae'n bwysig bod y penderfyniad ynghylch a ddylid ymateb a hefyd ynghylch cynnwys yr ymateb hwnnw yn cael ei wneud gan y cyngor llawn.